

Nr 158.

Av herr **Clason**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av kammarkollegium m. m.

Var gång under de senare årtiondena frågan om kammarkollegiets omorganisation stått på dagordningen, och jämväl vid åtskilliga tillfällen dessemellan, har också det gamla spörsmålet om bättre vård för kammararkivet bragts å bane. Så redan hos 1873 års löneregleringskommitté, vilken i sitt den 9 juni 1875 avgivna betänkande angående lönereglering för bland annat kammarkollegium förordade, att kammararkivet skulle överflyttas till och förenas med riksarkivet. Då de vägande skäl, som kommittén härför anförde, finnas i riksdagstrycket återgivna i motionerna vid 1908 års riksdag I: 59 och II: 302, och således äro lättillgängliga, skall jag här icke upprepa dem, utan inskränka mig att hänvisa till dessa motioner, i vilka frågans läge intill 1908 får en ingående utredning.

1875 års förslag ledde i nu förevarande avseende tyvärr icke till något resultat; hade så skett, hade statsmakterna besparats en mängd både svårigheter och kostnader, som den alltjämt olösta kammararkivfrågan sedermera förorsakat. Denna fråga har i stället vid olika tillfällen måst göra sig särskild påmind. 1897 tog sålunda den bekante hembygdsforskaren och riksdagsmannen Johan Johansson i Noraskog initiativ till särskilda åtgärder från statens sida för kammararkivets ordnande genom en motion (II: 96), vilken efter belysande debatter i båda kamrarna (I: 12, sid. 23; II: 14, sid. 34) föranledde beslut vid 1897 års riksdag om ett särskilt anslag för ändamålet. På hösten samma år funno sig även statsrevisorerna föranlättna att inskrida genom ett uttalande, i vilket de framhöllo nödvändigheten av att arkivet erhöill bättre lokaler och bringades ur sitt oordnade skick. (Bih. till riksd. prot. 1898, Statsrevisorernas berättelse för 1897, sid. 228.)

Det 1897 för arkivets ordnande givna anslaget förnyades därpå vid ett antal följande riksdagar, så att till och med 1907 icke mindre än 51,500

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 3 saml. 68 häft. (Nr 158.)

kronor av riksdagen beviljats för ändamålet, vartill under åren 1908 och 1909 Kungl. Maj:t ytterligare lade 2,200 kronor. Sedermera hava dessutom för åren 1913—1919 av riksdagen varit beviljade sammanlagt 10,550 kronor för ordnande av vissa handlingar, som tillhöra kammarkollegiets andra arkivkontor — vilket är något annat än kammararkivet — (om anslagets första tillkomst, se Kungl. Maj:ts proposition 1912 nr 153). På intetdera hållet, vare sig i kammararkivet eller i andra arkivkontoret, kan emellertid ordnandearbetet ännu anses slutfört, utan mycket återstår. Inom sakkunniga kretsar råder det icke heller mer än en mening därom, att utbytet särskilt av de i kammararkivet för ordnandet nedlagda kostnader icke blivit vad det kunnat bliva, om mer hänsyn än som skett blivit tagen till den arkivaliska sakkunskapen utanför kammarkollegiet och om mera rationella principer för arkivordnande blivit tillämpade.

Även annorledes än genom beviljande av nu berörda anslag har riksdagen jämväl efter 1897 vid mer än ett tillfälle visat sitt intresse och uttalat sina önskemål rörande en bättre vård av kammararkivet. Så skedde exempelvis 1901 vid ett av de tillfällen, då fråga var å bane om förnyande av det 1897 givna anslaget för kammararkivets ordnande. I en motion i Andra kammaren (II: 85) tog nämligen hr Centerwall denna fråga till utgångspunkt för ett förslag om dels en undersökning genom arkivaliskt fackbildade personer av de centrala verkens arkiv och därtill anknutna åtgärder i syfte att åt riksarkivet såsom central överstyrelse uppdraga högsta värden om rikets offentliga arkiv, dels uppställande såsom villkor för ordnandes anslagets fortsatta utgående, att detta ordnande skulle verkställas på sådant sätt, att nödig enhetlighet vunnas mellan riksarkivets och kammararkivets samlingar. I förra hänseendet gick riksdagen motionärens önskan fullständigt till mötes, i det att riksdagen i skrivelse av den 29 maj 1901 (skrivelsen nr 102, punkt 8:o) anhöll om föranstaltande av en undersökning av de centrala verkens arkiv i syfte att få en utredning såväl rörande deras beskaffenhet, omfång och förvaringssätt som ock rörande möjligheten och lämpligheten att förena de äldre delarne av dessa arkiv med riksarkivet under gemensam styrelse. I senare hänseendet åter stannade riksdagen vid att framhålla önskvärdheten av, att det måtte tillses om ej en närmare samverkan kunde åstadkommas mellan kammararkivet och riksarkivet vid ordnande av likartade samlingar, så att en gemensam plan därvid bleve följd, men uppsatte ej detta önskemål såsom villkor för anslaget.

Riksdagens skrivelse i det förra hänseendet kan sägas hava blivit utgångspunkten för den rika utveckling det svenska arkivväsendet sedan dess tagit på nu ifrågavarande område och har bland annat medfört omhändertagande under rationell arkivvård av ett flertal ämbetsverks äldre arkiv. I

det senare hänseendet åter har det av riksdagen uttalade önskemålet blivit ouppfyllt, detta beroende på den obenägenhet kammarkollegiet vid ordnande-arbetets fortgång lade i dagen för en samverkan på detta område med riksarkivet.

Vid 1908 års riksdag blevo från riksdagens sida ännu en gång vissa önskemål uttalade beträffande bättre vård av kammararkivet. Uppslaget gavs denna gång av det i kungl. proposition (nr 101) framlagda förslaget angående reglering av löneförhållandena m. m. vid kammarkollegium. Med anledning av detsamma väcktes nämligen i båda kamrarna de redan ovan omnämnda motionerna (I: 59, av mig m. fl. och II: 302, av hrr Centerwall och Beckman), i vilka frågan om kammararkivet gjordes till föremål för en ingående utredning. Med stöd av denna föreslago motionärerna dels en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om förslag snarast möjligt om kammararkivets förening med riksarkivet, dels vissa andra åtgärder i samband med löneregleringen åsyftande att underlätta en sådan förening, bland annat genom sättet för kammararkivariens avlöning under övergångstiden.

I sitt yttrande över löneregleringsfrågan och motionerna förklarade sig statsutskottet, vars utlåtande var enhälligt (utl. nr 173, sid. 68) »*till alla delar instämma i motionärernas yttrande i fråga om det otillfredsställande skick, vari kammararkivet och dess lokaler befinna sig och beträffande önskvärdheten av att arkivet må till så stor del som möjligt snarligen beredas förvar å riksarkivet, helst en sådan förflyttning med hänsyn till kammararkivets nuvarande belägenhet icke synes medföra ökat besvär för kammarkollegiets tjänstemän vid forskning i arkivet*». Frågan om en sådan förflyttning vore emellertid enligt utskottets mening i främsta rummet beroende på frågan om utvidgning av riksarkivets lokaler, och emotsåg utskottet, att denna fråga måtte med det första vinna en nöjaktig lösning. Däremot syntes motionärernas förslag angående kammararkivariens avlöning icke hava något inflytande på frågan om riksarkivets övertagande av vården om kammararkivet, enär denne tjänsteman enligt de föreslagna villkoren för löneregleringen vore pliktig att med bibehållande av sin tjänstegrad och avlöning tjänstgöra i annat verk, till vilket göromålen kunde överlämnas. Under åberopande därjämte av underhandlingar, som pågingo mellan vederbörande ämbetsverk beträffande de arkivalier, som borde flyttas till riksarkivet, och dem, som skulle bibehållas under kollegiets vård, ansåg sig utskottet vidare sakna anledning att förorda motionärernas förslag om avlåtande av en skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t, men ville framhålla, »*att även de sistnämnda arkivaliernas skötsel i rent arkivtekniskt hänseende bör ske efter inhämtande av riksarkivariens yttrande, så att misstag framdeles må undvikas*». Ehuru statsutskottet sålunda icke fann behöfligt att tillstyrka de positiva

förslag motionärerna framställt, hade det alltså utan meningsskiljaktighet i allt väsentligt anslutit sig till grundtankarna i deras framställning.

De underhandlingar mellan ämbetsverken, som statsutskottet återopade, då det ansåg en skrivelse obehövlig, hade pågått under år 1907 och utmynnat i en »överenskommelse», av huvudsaklig innebörd, att kammararkivets serier skulle fördelas i två grupper, av vilka den mindre skulle kvarstanna under kollegiets vård, och tills vidare förvaras i kammararkivets dittillsvarande lokaler, nödtorftigt reparerade, medan den större delen jämte blivande accessioner skulle överlämnas till riksarkivet och ingå i en med riksarkivet förenad administrativ arkivdepå (d. v. s. en depå för från övriga centrala ämbetsverk omhändertagna äldre arkivalier). Såsom den »i allo mest tillfredsställande lösningen av lokalfrågan» hade de båda verken vidare enats om, att åtgärder snarast möjligt borde vidtagas för uppförande på riksgäldskontorets förutvarande tomt av en nybyggnad för ej mindre *båda* grupperna av kammararkivalier än även den administrativa arkivdepåns övriga behov. Skulle åter denna nybyggnad icke under de närmaste åren kunna komma till stånd, föreslogs en på och tillbyggnad av riksarkivets s. k. gamla hus för inrymmande därstädes av de till överflyttning till riksarkivet föreslagna kammararkivalierna. Detta förslags realiserande skulle sålunda enligt båda alternativen hava till riksarkivets vård överlämnat den större delen av kammararkivet. Enligt sitt första och såsom mest tillfredsställande betecknade alternativ skulle det därjämte hava medfört, att hela kammararkivet lokalt anslutits till den av övriga ämbetsverks arkiv bestående administrativa arkivdepån i en nybyggnad för den senare, som skulle stått i omedelbart samband med riksarkivets övriga lokaler, något, som skulle i högsta grad underlättat samtidigt forskande i bådadera, gemensamt ordnande av likartade beståndsdelar och gemensam vård. Under riksdagens handläggning 1908 av kammarkollegiets löneregleringsfråga hade från kammarkollegiets sida betonats, *att* enligt denna överenskommelse kammararkivet skulle på angivet sätt uppdelas mellan kollegiet och riksarkivet, *att* kollegiet såväl för egen del som med hänsyn till den historiska forskningen icke hade något emot utan tvärtom ansåg önskligt, att kammararkivet kunde erhålla sin lokal i samband med riksarkivets, så att en eventuell framtida förening mellan dem kunde åstadkommas utan särskilda föranstaltningar, samt *att* i följd av det samarbete mellan riksarkivet och kammarkollegium, som kommit till stånd genom den träffade överenskommelsen, jämväl de handlingar, som skulle kvarstanna hos kollegium, skulle få rationell arkivvård.

Det framgår av ovanstående, att det till väsentlig del var på grund av sin kännedom om denna »överenskommelse», som statsutskottet 1908

ansåg sig kunna underlåta att förorda en skrivelse till Kungl. Maj:t i kammararkivfrågan. I sin motivering hade däremot utskottet under instämmande »till alla delar» i motionärernas yttrande i fråga om det otillfredsställande skick, vari kammararkivet och dess lokaler befunno sig, understrukit riktlinjer, som anslöto sig till motionärernas yrkanden och överenskommelsen: det hade nämligen betonat önskvärdheten av att kammararkivet skulle till så stor del som möjligt beredas förvar å riksarkivet, att med hänsyn därtill frågan om dettas lokalutvidgning med det första skulle vinna sin lösning, och att de hos kollegium kvarblivande arkivaliernas skötsel för undvikande av misstag borde i arkivtekniskt hänseende ske efter riksarkivariens hörande. Intet av dessa önskemål har emellertid sedan dess blivit realiserat. Ty sedan kammararkivets lokaler blivit nödortfött reparerade, förklarade man sig från kollegiets sida 1909 icke längre vara intresserad för någon nybyggnad, och förutsättningarna för den s. k. »överenskommelsen» om arkivaliernas fördelning o. s. v. voro härmed skjutna å sida.

Under sådana förhållanden ingick den dåvarande riksarkivarien den 17 november 1909 till Kungl. Maj:t med en utförlig skrivelse, i vilken han återupptog hela frågan om kammararkivets ställning till det offentliga arkivväsendet. Det är bland annat denna skrivelse, som 1917 föranledde tillkallande av sakkunnige för beredande av frågan om ordnande av de under kammarkollegiet lydande arkivens ställning inom det offentliga arkivväsendet, vilkas arbete på ett par ställen omnämnas i den föreliggande kungl. propositionen (sid. 43 ff.).

Såsom i propositionen framhålles, föreligger dessa sakkunniges utlåtande ännu icke i sådant skick, att den av dem behandlade frågan kan inom ordinarie propositionstid hinna föreläggas denna riksdag. De sakkunnige hava visserligen fattat definitiva beslut och deras motivering föreligger, vad majoritetens ståndpunkt angår, i avslutat skick och är under uppsättning för tryckning, men någon tid återstår alltid, innan det hela kan föreligga från trycket. Under sådana förhållanden synes, *under en viss förutsättning*, intet vara att invända mot, att kammarkollegiets omorganisationsfråga företages till avgörande utan avvaktan på att arkivfrågan samtidigt kan upptagas till slutlig behandling.

Denna förutsättning måste emellertid självfallet vara den, att i nu föreliggande löneregleringsförslag intet ingår, som på något sätt kan tänkas prejudiciera arkivfrågans avgörande i den ena eller andra riktningen. Så synes emellertid på en punkt vara förhållandet. På olika ställen i den kungl. propositionen — sid. 21, 32, 34 samt staten sid. 63 —, där *notarie*-befattningarna i kammarkollegiet behandlas, förordas, att dessa *notarie*-befattningar skola framdeles bliva tre. Såsom motiv för detta antal anföres

sid. 21, att av hittillsvarande sex notarier inom kollegiet en vore placerad såsom utredningsnotarie »med skyldighet tillika att *med upplysningar tillhandagå den allmänhet, som besökte andra arkivkontoret*». Det framhålls, att genom den av kollegiet föreslagna indragningen av fyra notarier — vilket i själva verket innebär dessas ersättande med tjänstemän i andra graden under benämningen sekreterare — skulle tillgång saknas till tjänsteman, avsedd för nyssnämnda uppdrag. Det betonas vidare, att då det emellertid vore synnerligen angeläget, att den arkivarie, som förestode andra arkivkontoret, måtte kunna ostört ägna sig åt besvarandet av remisser, och »*därför i så stor utsträckning som möjligt undslippa det tidsödande arbetet att tillhandagå allmänheten med lämnande av upplysningar och framtagande av handlingar m. m.*», borde indragningen av notariatjänsten begränsas till tre, och tre notarier bibehållas, varav en skulle hava samma skyldighet som nuvarande utredningsnotarien.

Sammanställs härmed vad som framgår av andra delar av förslaget, nämligen att det väsentliga av utredningsarbetena skulle åligga dels kollegiets fem ledamöter, dels dess fyra arkivarier, dels slutligen dess fem sekreterare, ävensom vad som förutsättes rörande de två övriga notariernas verksamhet, synes resultatet bliva, att nu ifrågavarande tredje notarie skulle få till sin huvuduppgift det »tidsödande arbetet att tillhandagå allmänheten med lämnande av upplysningar och framtagande av handlingar m. m.» Detta är emellertid rena arkivgöromål, vilka svårigen kunna skiljas från den eller de tjänstemän, som få sig ålagd den närmare vården av de arkivalier och handlingar, ur vilka allmänheten har att hämta upplysningarna m. m.

De arkivsakkunniges majoritet har nu varit ense därom, att den på det arkivtekniska området sakkunniga vård och ledning, som erfordras för ett tillfredsställande bevarande, ordnande och förtecknande av de under kammarkollegiet lydande betydelsefulla arkiven, och som oberoende av lokalfrågans lösning bör omhändertaga dem redan i de nuvarande lokalerna, icke bör begränsas till att omfatta allenast arkivalierna i kammararkivet (första arkivkontoret), utan ock bör omfatta åtminstone de äldre delarna av arkivalierna även i det s. k. andra arkivkontoret, arkivalier, som med vissa beståndsdelar kunna sträcka sig ända tillbaka till 1600-talets mitt. De sakkunniges majoritet kommer sålunda att föreslå, att även dessa delar av kammarkollegiearkivalierna skola ställas under arkivsakkunnig ledning och under vård av en för det arkivtekniska området särskilt utbildad person, till vars ämbetsgöromål det då jämväl kommer att höra att beträffande de av honom vårdade arkivalierna tillhandagå allmänheten med vederbörliga upplysningar.

Skulle emellertid en notariebefattning nu beslutas, till vars huvudsakliga uppgift dylika göromål skulle höra, kan detta givetvis komma att ligga i vägen för det rationella ordnande av hithörande angelägenheter, som kan ifrågakomma, då de arkivsakkunniges förslag i sin helhet kommer under riksdagens prövning. Det kan i förevarande fall icke heller vara tillfylles att — såsom skedde i fråga om kammararkivariebefattningen 1908 — hänvisa till en befattningshavares skyldighet att efter ny eller förändrad arbetsordning sköta med befattningen förenade göromål. Garanti finnes nämligen icke, för att notariebefattningens innehavare blir en för arkivvård speciellt utbildad person, vilket det emellertid här just vore av vikt att erhålla. Den riktiga utvägen för frågans lösning synes därför vara den, att nu ifrågavarande tredje notarie i avvaktan på arkivfrågans lösning tills vidare placeras på extra stat. Endast på detta sätt kommer riksdagen att vid arkivfrågans ordnande stå fullt obunden.

Även en annan punkt i den kungl. propositionen avser uppenbarligen arkivvården, nämligen det å sid. 72 upptagna förslaget om extra anslag under 1920 för ordnande av vissa till andra arkivkontoret hörande handlingar. Under förutsättning att detta arbete under 1920 fortgår på samma sätt, som numera och för närvarande vid detsamma användes, är för ett blivande rationellt ordnande av kammarkollegiets arkiv däremot intet att erinra. Skulle emellertid nya serier därvid tagas under handläggning, bör detta först ske, efter sedan under samråd med målsmän för den arkivaliska sakkunskapen en fullständig plan uppgjorts för deras rationella ordnande.

På grund av vad ovan anförts, får jag hemställa,

att den notarie i kammarkollegium, som enligt det föreliggande förslaget till väsentlig del skulle hava befattning med arkivalierna i andra arkivkontoret, uppföres icke på ordinarie, utan på extra stat.

Stockholm den 14 mars 1919.

Sam. Clason.
